

Det glömda kapitlet: Palestinsk internering och tvångsarbete i israeliska läger under 1948 års krig

Det arabisk-israeliska kriget 1948, som av palestinier kallas Nakba eller "katastrofen", utgjorde en avgörande vändpunkt i Mellanösterns historia. Det ledde till att över 700 000 palestinier fördrevs och till att staten Israel upprättades. Mitt i kaoset av byutdrivningar och militäroperationer framträder en mindre känd aspekt: tusentals palestinska civila internerades i läger som drevs av Israel. Med stöd av avhemligade rapporter från Internationella Rödakorskommittén (ICRC) och historiska analyser undersöker denna essä vilka som hölls fångslade, de svåra förhållandena de utsattes för, karaktären på det tvångsarbete som påtvingades dem samt hur dessa metoder bröt mot etablerad internationell humanitär rätt. Medan israeliska narrativ ofta framställer lägren som nödvändiga krigstida åtgärder för att hålla potentiella kombattanter, betonar palestinska vittnesmål systematiska övergrepp och utnyttjande – och därmed konfliktens mänskliga pris.

Vem internerades: Civila som hamnade i korselden

De internerade i lägren var i huvudsak palestinska civila, inte stridande, som tillfångatogs under Israels militära kampanjer för att säkra territorium och skapa en judisk demografisk majoritet. Uppskattningar talar om mellan 5 000 och 9 000 personer som hölls i minst 22 läger – fem officiella fång-/arbetsläger och upp till 17 inofficiella – från 1948 ända fram till 1955. De officiella lägren, såsom Atlit nära Haifa, Ijlil nordost om Jaffa, Sarafand nära den avfolkade byn Sarafand al-Amar, Tel Litwinsky nära Tel Aviv och Umm Khalid nära Netanya, tog emot flertalet fångar med kapacitet från några hundra upp till nära 3 000. De inofficiella lägren improviserades i polisstationer, skolor eller byhus, ofta i områden som enligt FN:s delningsplan tilldelats den arabiska staten.

Demografiskt sett var de internerade främst arbetsföra män i åldrarna 15–55 år, kategoriserade som "stridsålder" och behandlade som potentiella hot trots sin civila status. Arkiven visar dock ett bredare nät: äldre män över 55 år (minst 90 dokumenterade), pojkar ned till 10–12 år (77 under 15 år), sjuka (inklusive tuberkulospatienter) samt ibland kvinnor och barn. I de officiella lägren utgjorde palestinska civila 82–85 %, vilket vida översteg antalet reguljära arabiska soldater eller äkta krigsfångar. Tillfångataganden skedde ofta i samband med massfördrivningar, till exempel Operation Dani i juli 1948 då 60 000–70 000 palestinier fördrevs från Lydda (Lod) och Ramle och upp till en fjärdedel av vuxna män internerades. Liknande räder drabbade byar i Galileen som al-Bī'na, Deir al-Asad och Tantura under Operation Hiram i oktober 1948.

Metoderna för bortförande var systematiska och brutala: män separerades från sina familjer med hjälp av förberedda misstankelistor, tvingades marschera i extrem hetta utan vatten eller transporterades i lastbilar under tung bevakning. Många anklagades utan bevis eller rättgång för att vara "sabotörer", vilket speglade en politik av godtyckligt frihetsberövande i säkerhets-, demografiska och arbetskraftssyfte. Överlevande vittnesmål, exempelvis från Moussa i Galileen, beskriver hur de drevs fram under vapenhot och hur unga män sköts under tillfångatagandet. Utbildade eller politiskt aktiva personer, särskilt de som deltagit i det arabiska upproret 1936–39, utsattes för hårdare granskning – även om vissa ideologiska tillhörigheter (t.ex. kommunister) ibland gav bättre behandling tack vare yttre påtryckningar.

Hårda verkligheter: Förhållandena i lägren

Livet i lägren präglades av umbäranden och övergrepp långt under humanitära minimistandarder. Bostäderna bestod av ombyggda brittiska mandatfaciliteter, tält omgivna av taggtråd och vaktorn eller halvt raserade palestinska byhus. Trängseln var extrem – 20–30 män i fuktiga, läckande tält eller rum – vilket vintertid ledde till svåra förhållanden då vatten sipprade in under provisoriska liggunderlag av löv, kartong eller träspill. Sanitära förhållanden var usla: öppna latriner, otillräckliga tvätttrum och dålig hygien bidrog till sjukdomar som tuberkulos. Matransonerna var minimala – 400–700 gram bröd dagligen för arbetande, kompletterat med dålig frukt, uselt kött och knappt med grönsaker – vilket ledde till undernäring. Vatten var hårt rationerat och förvärrade lidandet både under tvångsmarscher och i den dagliga rutinen.

Sjukvården var i det närmaste obefintlig; sjuka lämnades utan behandling och utsatta grupper som äldre och barn drabbades värst, med dödsfall till följd av köld eller obehandlade skador. Övergreppen var systematiska: misshandel, godtyckliga avrättningar som rättfärdigades med "flyktförsök" samt förnedringar som påtvingade nakentillsyn inför kibbutzbor. ICRC-delegaten Emile Moeri beskrev i en rapport från januari 1949: »Det är smärtsamt att se dessa stackars människor, särskilt de gamla, som ryckts från sina byar och utan anledning placerats i ett läger, tvungna att tillbringa vintern i blöta tält, långt från sina familjer; de som inte stod ut med förhållandena dog.« Vakterna – däribland före detta brittiska officerare och ex-Irgun-medlemmar – upprätthöll en skräckregim med dagliga inspektioner, arbete och hot.

ICRC spelade en viktig roll genom besök och dokumentation av brott, men inflytandet begränsades till »moralisk övertalning« eftersom Israel ofta ignorerade krav på frigivning eller förbättringar. Rapporterna visar blandade bedömningar – tidiga kritik mot mat och tvång övergick till vissa hygienförbättringar sent 1948 – men förvirringen mellan civila och krigsfångar kvarstod.

Utnyttjande genom arbete: Rygggraden i krigets behov

Tvångsarbete var lägrens centrala syfte och utnyttjade internerna för att stärka Israels framväxande infrastruktur under arbetskraftsbrist orsakad av judisk mobilisering. Arbetsuppgifterna var slitsamma och farliga, utförda dagligen under beväpnad bevakning: rensning av slagfält från lik, spillror och oexploderad ammunition; grävning av skyttegravar och befästningar; vägarbete (t.ex. till Eilat i Negev); stenbrytning; grönsaksodling; städning av soldatkvarter och toaletter samt transport av plundrat gods från rivna palestinska hem.

Vägran bestraffades med slag eller avrättning, som överlevande Tewfic Ahmed Jum'a Ghanim vittnade: »Den som vägrade arbeta sköts. De sa att han försökt rymma.«

Arbetsförhållandena förvärrade lägre lidande: heldagsarbete i extremt väder med minimala ransoner som »incitament«. ICRC-delegaten Jacques de Reynier kallade det i juli 1948 för »slaveri« och påpekade att civila i åldrarna 16–55 låstes in för militärrelaterat arbete i strid med förbud mot sådant tvång. Vittnesmål som Marwan Iqab al-Yehiyas från Umm Khalid beskriver stenhuggning med usel mat – en potatis på morgonen och halvtorkad fisk på kvällen – varvat med förnedringar. Arbetet sträckte sig utanför lägren till platser som Mitzpe Ramon och bidrog direkt till krigsansträngningen och statsbygget.

Den israeliske historikern Benny Morris berör i *The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited* dessa interneringar kort och konstaterar att palestinier från områden som Lydda och Ramle hölls för screening och användes för jordbruk, hushålls- och militärt stöd tills de frigavs eller fördrevs. Han framställer det dock som ad hoc-säkerhetsåtgärder i kaoset och tonar ner det systematiska utnyttjandet jämfört med pro-palestinska källor.

Brott mot folkrätten: Ett tydligt lagbrott

Dessa metoder stred mot såväl framväxande som sedvanerättslig internationell humanitär rätt, särskilt 1929 års Genèvekonvention om krigsfångar och 1907 års Haagreglemente som påverkade 1948 års normer. Godtyckliga bortföranden och obegränsad internering utan åtal bröt mot skyddet mot tvångsförflyttningar (senare kodifierat i Genèvekonvention IV, artikel 49) och kravet på human behandling utan diskriminering. Tvångsarbete – särskilt militärrelaterade uppgifter som skyttegravgrävning eller röjning av oexploderad ammunition – bröt mot artikel 31 i 1929 års konvention som förbjuder arbete som gynnar fiendens operationer eller äventyrar liv.

Lägre förhållanden – undermålig mat, hygien och sjukvård – strider mot krav på tillräckliga ransoner för att bibehålla hälsan (1929 konvention, artikel 11) och månatliga medicinska kontroller (artikel 15). ICRC protesterade upprepade gånger mot dessa brott, men Israels brist på efterlevnad – backad av västmakterna – gjorde ingripandena verkningslösa. Sådana handlingar, inklusive användning av civila i farligt arbete, skulle idag klassas som krigsförbrytelser enligt Romstadgan och kastar långa rättsliga skuggor över konflikten.

Arv och reflektioner

Interneringen av palestinska civila 1948–1955 förblir en understuderad del av Nakba, överskuggad av massfördrivningarna. Av de internerade utvisades 78 % (cirka 6 700) som "gisslan" i vapenstillståndsförhandlingar och nekades återvändo, medan andra frigavs successivt. Denna episod orsakade inte bara omedelbart lidande utan bidrog också till intergenerationellt trauma och flyktingkrisen. Idag, när debatter om historiskt ansvar fortsätter, bidrar erkännandet av dessa läger via avhemligade arkiv till en fylligare förståelse av konfliktens ursprung. Genom att konfrontera dessa brott kan samhällen sträva mot försoning grundad på rättvisa och internationella normer.

Referenser

1. Abu Sitta, Salman & Terry Rempel. "The ICRC and the Detention of Palestinian Civilians in Israel's 1948 POW/Labor Camps." *Journal of Palestine Studies* 43, nr 4 (2014): 11–38. Tillgänglig: https://www.researchgate.net/publication/279227552_The_ICRC_and_the_Detention_of_Palestinian_Civilians_in_Israel%27s_1948_PC
2. Morris, Benny. *The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. Tillgänglig: <https://www.cambridge.org/core/books/birth-of-the-palestinian-refugee-problem-revisited/8AE72A6813CEA7DDDE8F9386313F0D97>
3. Internationella Rödakorskommittén (ICRC). Avhemligade arkiv om 1948 års konflikter, inklusive rapporter om palestinska interneringar. Hänvisas i: <https://www.jstor.org/stable/10.1525/jps.2014.43.4.11>
4. Zochrot. "Remembering the Prisoners of War Camps." Broschyr, 2024. Tillgänglig: https://www.zochrot.org/publication_articles/view/56542/en?_Remembering_the_Prisoners_of_War_Camps
5. Genèvekonventionen om krigsfångars behandling (1929). Full text: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gc-pow-1929>
6. Genèvekonvention (III) om krigsfångars behandling (1949). Full text: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949>
7. Ytterligare historisk kontext om ICRC:s roll 1948: "From our archives: protecting prisoners and detainees." Tillgänglig: <https://www.icrc.org/en/document/150-years-humanitarian-action-protecting-prisoners-and-detainees>
8. Al-Awda. "On Israel's little-known concentration and labor camps in 1948–1955." 19 oktober 2014. Tillgänglig: <https://al-awdapalestine.org/2014/10/on-israels-little-known-concentration-and-labor-camps-in-1948-1955/>